

Méz a kés hegyén

Új magyar dráma ősbemutatója
Szegeden

Finom kis háború

Új filmek

Nem könnyű, sőt nem is túlságosan hálás, de kétség-telenül értékes és nagyigé-nyű feladatot vállalt a Sze-gedi Nemzeti Színház, ami-kor műsorára tűzte Salamon Pálnak, a Művelődésiügyi Mi-nisztérium drámapályázatán díjnyertes művét. Súlyos gondolatok, problémák hor-do-zója ez a mű. Olyan gon-dolatoké, amelyek történel-mi távlatiak ugyan, de ép-pen olyan élők és hatók ko-run-kban is, akárcsak évszá-zadokkal ezelőtt. Legfeljebb tanulságaink gazdagabbak, illetve a megítélésükre ren-de-lkezősége álló eszméi mérce biztonságosabb. Az a mérce, amely az író szándé-kait, szemléletmódját is ve-zette.

Nem a megszokott értelemben vett színpadi mű ez a darab. A múltban és a jövőben játszódik, de tulaj-donképpen a szokványos ér-telemben nincs cselekménye. Mégis feszültséggel telítőd-nek meg az egymást követő jelenetek. A színlapon meg-jelölésül ez áll: *történetu-dományi kísérlet* két rész-ben. Ez a kísérlet adja a da-rab keretét és egyben csele-kményét. Arról van ugyanis szó, hogy egy 21. századi történelmi laboratórium új módszerekkel kívánja viz-szágolni a történelmi események mozgató rugóit, uralkodók tetteit. Kísérletsorozatokat tárgyal a 18. századi svéd — orosz háborúkat és ezen belül XII. Károly svéd kí-rály és I. Péter orosz cár történelmi szerepét válasz-tották. Kiindulópontjuk: ha a természettudósoknak meg-van a maguk módja a tudományszerű kísérletekre, miért ne volna lehetséges, hogy a történettudósok ne csak jegy-zőkönyvvezetői legyenek a történelemnek, hanem hoz-zásait segítsék az emberi cse-lekvések elemzéséhez és en-nek alapján mintegy meg-tervezéséhez. Ebből a „vita-keretből” nőnek ki a jelenetek. Ezekben a történelmi szerepeket azok a kutatók vállalják, akik szívesen kép-viselik a múlt egy-egy figu-rájának eszméit, tetteit.

A történelmi elemzés, be-tétek ellenére is teljesen vi-lágos, hogy egyáltalán nem úgynevezett történelmi da-rabról van szó, legfeljebb történetfilozófiai műről. A szerzőtől mi sem áll távolab-b, minthogy valójában mélyre nézzon az adott korszaknak és értékeljen egy-egy törté-nelmi időszakot. Ennél sok-sok messzebbre és szélesebb-re tekint. Olyan kérdéseket tesz fel adott helyzeteivel, amelyekre napjainkban sem hangzott még el teljesen egyértelmű felelet és ame-lyek napjaink emberét is izgatják. A központi, az alap problémák a hatalom birtoklásának kérdése, az a nagy felelősséget követelő gond: hogyan kell élni a ha-talommal? Milyen eszközök a megengedettek a hatalom gyakorlásában? Milyen esz-közöket szabad és lehet igénybevenni a hatalom birtokosainak, ha boldogítá-ni akarják népüket, az em-bereket? Szemben áll-e és szemben állhat-e egyes em-ber érdeke a közösség érde-keivel, az emberiség érdekei-vel vagy viszont?

E kérdések már számos korban vártak feleletre. A hatalom gyakorlásának megítélése hosszú fejlődésen ment keresztül, amíg a *milliók egy miatt* gondolatától eljutott az *egy a millióért* és *a milliók egyért* eszméjéig. Jogos erély és zsarnokság, vissza-élés és köz érdekéért élni tudás — jelzik a hatalom útját. Napjainkban külön-sen gyakran nyújtja ez a rendkívül széles probléma-kör filozófusok, írók témá-ját. Külföldön, de hazánkban is több irodalmi, színpadi műben kapott hangot az a *divatos polgári nézet*, amely szerint a *hatalom lényegé-nél fogva csak erkölcsletlen lehet* és eleve megrontja bir-toklóját. A *Méz a kés he-gyén* szerzője — kételyei, töprengései ellenére is — szemben áll ezzel a szemlé-lettel, sőt azt sugallja a né-zőnek, hogy lehet és kell élni a hatalommal a nép ér-

dekében. Pontosan hogyan? Erre nyilvánvalóan nem ad, nem is adhat feleletet, hi-szen már az is nagy érték, ha elemzése nyomán ilyen gondolatokat ébreszt a né-zőben.

Az új mű valóban bővel-kezik gondolatokban, ame-lyek a szerző szándéka sze-rint nem arra hivatottak, hogy elrettentsenek a világ szörnyűségeivel, de nem is olcsó vigasztalást jelentenek. Gondolkodtatni akarnak olyan kérdések feitevésével, amelyeknek hullámai bizo-nyára tovább gyűrűznek a közvetlen színpadi élményen, mert mindannyiunk létkér-dései. Történelmi párhúza-mai, dialógusainak utalásai számos ponton kiérthetően világlanak ki a *mához, a mai problémákhoz*. Nem ilyen időszerű, nemcsak történel-mi téma-e a hatalomnak és a hatalommal élni tudásnak a kérdése? Eppen talán e maiságért nem véletlen, hogy különösen foglalkoztat-jak a hatalom és az erőszak viszonya. Hol és meddig hu-mánus, kiket és kikért sza-bad elnyomni a hatalom-nak, amely természeténél fogva együtt jelentkezik az erőszakkal, egyfajta elnyo-mással? Hol sérti és hol tá-mogatja az emberiség érde-keit? Erre utal a cím is. Va-jon a hatalom, amely büntet és szükség esetén öl is, de egy új társadalmat épít, egy nagy közösséget gazdagít, vajon nemcsak mércseppel nyújt-e a kés hegyén? Nagy Péter és Károly „történel-men kívüli” vitáiban és Pé-ter töprengéseiben kap ez a gondolat főként éles megfo-galmazást. (I. Péter: „Van-e jogom ütni, vágni?... Hol az igazság?”) A két ellenpó-lus, Károly és Péter harcá-ban az élő kérdések sokasá-ga rajzik. El kell-e vetni minden küzdelmet, minden erőszakot? Mi szolgálna leg-jobbban a nép érdekét: hó-dítás, csaták, vagy kudarcot is vállalva készülni a na-gyobb erőpróbákra? Lehet-e és hogyan lehet pillanatnyi csatavesztések, vereségek ellenére is előrevinni egy újvet a még nagyobb, a meg-átfogóbb győzelem felé? Fel-revédenek államvezetői lelki-ismereti kérdések is: mindig kötelez-e az adott szó, vagy a becsstelenséggel szemben in-dokolt a szöszegés éppen a becsület diadaláért? Azon-nos-e a nagy ember és a nagy uralkodó? S a történelem-ben mi a „kisebberék” sze-repe, hogyan szólhatnak be-le sorsuk alakulásába?

Mindezekben lehetetlen észre nem venni a *mai témát*. Élő és mai gondolatok. Tud-va-eleven ezekre a marxista történelemelemzés megadta az elvi választ, amelyet a szerző — kimondatlanul is — képvisel. Szemet hunynánk azonban, ha azt hinnénk, hogy mindezek a kérdések nem foglalkoztatják tovább-ra is az emberiséget, annál is inkább, mivel az *adott helyzetekben* és esetekben feltétlenül szükséges a to-vábbi elemzés, a megfelelő állásfoglalás. Az *emberhez méltó és méltóbb cselekvés, s e cselekvés lehetőségeinek kutatása soha meg nem szű-nő feladat*. Ehhez segít hoz-zá a művészet eszközeivel ez a mű, miközben — nem is titkolva — a kiábrándulás-ból akar kiábrándítani. Nem frázisokkal, hanem gondol-kodtatással.

Sikerült-e? A néző szemléletmódjától, felké-sztettségétől, ismereteitől füg-gően is sokféle lehet. A da-rab gondolatai azonban min-den bizonnyal *senkire sem maradnak hatástalanok*. Még akkor sem, ha a művé-szt megfogalmazás helyen-ként részeket hagy és érvei nem mindenkor a legmeg-győzőbbek, esetenként bi-zonytalanok, nem elég súlyo-sak a bizonyítékok. A darab keretétől választott forma szokatlan, bár kétségtelenül ötletes és oldottabb teszi a töményebb részeket. A mondanivaló közérthetőségét elősegíti a hagyományostól eltérő játék, amelyben a sze-replők még „menet közben is” kilépnek saját énékből, történelmi figurájukból. Mindezzel világosabbá válik

Horesnyi László (I. Péter) és Mentés József (bojár)

az írói-emberi töprengés a nagy sorskérdések fölött. Néhol azonban ugyanez a visszajára fordul és a gy-a-kori megszokást már-már inkább kizökkentő, nem is annyira a játék folyamatá-ból, mint magából a felkel-tett gondolatsorból. A drá-ma egésze így bizonyos mérté-ig egy nagy dramatizált ri-port benyomását is kelti. Ez azonban nem von le lé-nyegesebbet értékéből, ame-lyet mindenképp *gondolat-sága és e gondolatoknak a mához csaknem közvetlenül szóló időszerűsége* teremt meg.

Az ideai színházi szezon jelentős esemé-nyeként tarthatjuk számon Salamon Pál darabjának be-mutatóját. Az ávatta a da-rab átgondolt és szellemes előadása is. A szokatlan forma és a súlyos gondol-atok igazi művészi erőpróbtát jelentettek a rendezőnek. Si-keresen felelt meg Angyal Mária a feladatnak: nem-csak helyesen exponálta a lényeges csomópontokat, ha-nem ehhez alkalmazkodó jó tempót és ahol kellett köny-nyedebb hangvételt diktált a szándékát jól megértő együttesnek. A darab két közmonit alakját — I. Pétert és XII. Károlyt — Horesnyi László és Szabó Kálmán szinte valóban a kutatás iz-galmával formálta meg és találóan élesztették inkább

emberivé, mint történelmivé. A sok szereplőt és még több arcot igénylő darabban szá-mos markáns alakítást kap-tunk, s nem egy egészen fel-forrósodott jelenetet. Kár, hogy az Akadémikus külön-ben sem mindig funkcionális, narrátorszerű figuráját még zavaróbbá tette Bozók Ist-ván végig modoros, jellegte-lek játéka. Emlékeztess ma-rad Jászai László egyszerű eszközü, intellektuális meg-fogalmazású Melihovja. Kü-lönösen erőssége az előadás-nak Demjén György mély érzelmi hangokon játszó, Falvay Klára csaknem jel-zésekkel érzető, Kátay Endre gyors átlényegüléseiben is pontosan célba találó, Mentés József, Kovács János belső izzású, megkapó jele-netekkel. Hasonlóan szép színészi portrékkal járult hozzá az együttes munkához a kisebb-nagyobb lehetősé-geknek megfelelően: Kiss Gá-bor, Pagonyi Nándor, Bá-nyász Ilona, Gémesi Imre, Bordás Dezső, Katona An-drás, Marosi Károly, Kiszely Tibor, Eötvös Erzsébet. Izlé-ses stílusossággal és célsze-rűen szolgált a darab sa-játos világát Székely László színpadi kerete és az itt kü-lönösen nagy fontosságú szá-mos díszletele. A darab zenéjét Csala Benedek kor-festően és hangulatteremtő-en állította össze.

LÓKÖS ZOLTÁN

Irány: Salgótarján

Igaz, csak három szegedi táncczenekarnak, a Móra Fe-renc Művelődési Otthonának, a *Fortunának* és — hivatalból tavalyi kitűnő szereplésükért — a *Kristály* együttesnek. Ez utóbbi ugyanis nem je-lent meg szerda este a Ka-maraszínházban megtartott harmadik selejtezőn. Megje-lent viszont a *Tons*, a *Stran-gers* és az *Egyetemi* zenekar — ók végeredményben nem jutottak a III. Országos Könyvzenei Fesztivál dön-tőjébe —, valamint két volk-beat szólista, Dinnyés József és Kisguzsi György, akik versenyen kívül mutatták be számaikat.

Mondatok a zsűri ítéleté-ből: Komjáthy György, a rádió

szórakoztató-zenei rovatának szerkesztője:

A Fortuna és Móra gitá-rosait tavaly már hallottam, s meggyőződésem, idén is eredményesen szerepelnek majd.

Drábik János, a KISZ KB kulturális osztályának mun-katársa:

A beat shaw-jellegű pro-dukció, ami nemcsak a fül-nek, a szemnek is szól. Még kell tehát tanítani az együt-tesek tagjait izléses mozgás-ra.

Oláh Miklós, KISZ megyei bizottsága munkatársa:

Bosszantó hangolási probléma néhány számot való-sággal „agyonütötték”. Hi-ba a nagy tempóingadozás és a bizonytalan ritmus is.

N. L.

Úttörők

matematikai versenye

Tegnap délelőtt rendezték meg Szegeden az úttörők városi matematikai ver-se-nyét az Úttörőházban. A VII. osztályosok közül első Kasza Julianna, a Tanár-kepzo II-es számú gyakorló iskolájának tanulója, má-sodik Sirokmán Géza, az egyetem Ságvári gyakorló iskolájának tanulója, a har-madik helyezést Varga György, a Dugonics általá-

nos iskola tanulója érte el. A VIII-osok versenyén első Szendrei Agnes, máso-dik Iglói Ferenc, mindketten a Tanárkepzo I-es gyakorló-jának tanulói, harmadik Katona Endre, a Madách utcai iskola tanulója lett. A helyezettnek könyv- és ok-lelvi jutalomban részesültek és részt vesznek a megyei matematikai versenyen.

Várostrom a XVII. vagy a XVIII. században: e köré épül a világhírű René Clair francia—román koproduk-cióban készült új filmje. El-ső pillantásra hajszára olyan film ez, mint a töb-bi hasonló tárgyú: roman-tikát, kalandot ígér. Van benne lövöldözés, verekedés, kettesben és tömegben, sző-kés a várból, éjszaka, hold-fényben, van benne tör és természetesen szerelem is.

Csak éppen vér nincs ben-ne. René Clair az *iróniát* állítja filmje középpontjába. A háború, amit a filmen lá-tunk, rokokó háború. Mint-ha törékeny porcelánbabák vívnák, óvatosan, hogy kárt ne tegyenek egymásban. Ro-kokó édesség helyett azon-ban intelligens iróniát, fi-nom humort kapunk ettől a filmtől; mégsem porcelán-babák háborúját látjuk te-hát. Egy humanista rende-

ző szellemes, ötletes finto-ra ez a háború ellen, annak az ostobaságnak a kigúnyo-lása, ami a háborúk egy faj-tája mögött mindig meghú-zódik.

A film azonban mégsem remekmű. Hiába a nagysze-rű, találó, szellemes ötletek színporkázó tűzijátéka, új-donsága és elevevága, hi-ányzik ebből a műből az erősebb kötőanyag. Jobb, intelligensebb a hasonló mű-vek átlagánál, de bármilyen színvonalas is, az igény, amely létrehozta, nem töre-kedett többre, mint kelle-mes szórakoztatásra.

A közreműködő művészek közül Jean-Pierre Cassel, a főszereplő, aki olyanféle fi-gurát játszik, mint Gerard Philip a *Királylány a fele-ségemben*, találta el és fe-jezte ki legjobban a film könnyedén játékos, irónikus, bolondozó hangvételét.

Ü. L.

Gól!

Hogyan lehet a filmmű-vészet számára profitálni a sportból, vajon a dokumen-tumszerű reprodukáláson túl mi az és főleg mennyi, amit még filmszerűen ki le-het vonni belőle? Arcok, te-kintetek, mozgás, közönség, hangulat siettek segítségére az angol stábnak, amely lát-hatóan hatalmas apparátus-sal, irdatlan mennyiségű te-kerces felhalmozásával próbált több mint *dokumen-tumfilmet* rendezni az 1966-os futballszemborítól. A kísérlet — ami persze nem eredeti ötlet — pírusszi eredményt hozott. A film jó szemű operatőrök mun-kája, ott lélegzik benne a hamisítatlan stadionkatlan, megfeszült arcizmok, kétség-beesett és diadalittas, cso-dálkozó és meglepődő játé-kosok percnkénti tanulmá-

nya következik egymásra, de hiányzik valami. A né-ző csak akkor eszmél rá, mikor az első ásitásra szá-ja elé emeli kezét: *hiányzik a sport atmoszférája, a futballszínerűsége*. Az a han-gulat, amit például Szepesi György másodpercek alatt teremteni képes lagymatag mérkőzésről is. Erre már nem maradt ereje Ross De-venish és Adidine Dino ren-dezőknek. Arra viszont igen, hogy kínosan ügyeljenek a világbaajonkság rendezésének oly sokat vitatott tisztasá-gára. Kellett is, mert részt-vevők és kíváncsiak nem egyszer kétségbevonták, va-jon reális körülmények kö-zött született-e valamennyi eredmény.

A film bebizonyítja: igen. Most majd ezen lehet vitat-kozni.

N. L.

Megkezdődtek a Juhász Gyula emlékünnepek

Tegnap megkezdődtek Szegeden a Juhász Gyula halálának 30. évfordulója alkalmából rendezett emlé-künnepségek. Délben a Ju-hász Gyula-szobornál helye-zett el koszorút a városi ta-nács elnöke, a Magyar Írók Szövetsége képviselőjében Mocsár Gábor, a dél-ma-gyarországi írócsoprt titká-ra. Az ünnepségen Kovács János, a Szegedi Nemzeti Színház művésze Juhász Gyula Testamentum című versét mondta el.

Délután a belvárosi teme-

tőben a költő sírján a váro-si tanács vb, a Hazafias Népfőnt városi bizottsága és a Juhász Gyula Művelő-dési Otthon koszorút he-lyezték el. A költő munká-ságáról dr. Oltvai Ferenc, a városi levéltár igazgatója emlékeztet meg, s közremű-ködött — Kertész Lajos ve-zetésével — a Ladvánszky-kórus.

A jubileumi ünnepségek ma este 7 órai kezdettel a Juhász Gyula Művelődési Otthonban sorra kerülő iro-dalmi esttel folytatódna. Bevezetőt mond Illés Gyula Kossuth-díjas költő.

Donászy Kálmán

Juhász Gyula visszajár

„Szeretnék néha visszajönni még!”

Hívunk, idézünk egyre visszafajón, s dús verseidben lánolók igék gyűjtják föl lelkünk most is itt e tájon, hová szeretnél visszajönni még. Nagyot fordult a bús magyar világ itt, s az új sugár, mit sok dalod sugallt, ma diadalmas ormokon világít, és átragyogja mind az ősgart.

Lásd, régi rőzsén fellobbant a máglya, a tűz, melyért ellobbant önmagad, s élni világíts most, mint messzi fáklya, mutatva nekünk tiszta utakat. Ma szavaiddól új tettek születnek, így csapoljuk le az őt sarat, s a vén tápai Krisztus-feszületnek tövén a nép már magának arat.

S ha felleg hull le halkan, mint az árnyék, a Tiszára, — mely sápadt alakod nem tükrözi, s így árván kanyarog, — a lelked az, mely vissza-visszajár még, nézni, mint élnek most a magyarok. Amit zengtél, nép ajkán zsong a dal már, munkás, paraszt ma lásd, együtt dalol. S e szent tavaszban, győztes forradalmár, velük dalolj a hímes hant alól.